

Ladislav Hejdánek: Pomáhá filosofie proti ohlupování? A jak?

*přednáška na 67. konziliu Školy Aria
Praha, Gymnázium Na Zatlane 3. 6. 2006*

Pavel Ryjáček:

My jsme věnovali tohle konzilium v tomhle poledním čase tématu, které se na tenhle čas do jisté míry hodí, a sice metody, jak člověka nejlépe ohlupovat – a pro vás by z toho potom byla otázka asi opačně mířená, jestli filosofie je to, co brání člověka před hloupostí a před ohlupováním a popřípadě s jakými metodami ohlupování máte zkušenost a co byste k tomu poznamenal pro ty, které takovéhle nebezpečí může potkat.

Ladislav Hejdánek:

Tak já jsem přišel s pevným úmyslem, že se vymknu vašemu programu, a vy jste to tady formuloval tak geniálním způsobem, že se vymknout nemohu. No tak tedy... Když pomineme to, čemu říkal Marx „opium lidu“, což byl mýtus od samého počátku, ještě než se změnil v náboženství – to někteří z vás už ode mě slyšeli, ale poněvadž je tady mnoho nových, tak se to dá zopakovat. Já to беру tak, že *mythos* je *svět mýtu*. To znamená svět, který nejen je vytvořen povídáním, narativitou, ale je to svět, v kterém lidi žijí. To je věc, kterou – pokud by to někoho zajímalo, tak o tom psal v minulém století, počátkem století a ve dvacátých a ještě ve třicátých letech jeden německý původně biolog von Uexküll a říkal tomu původně „Umwelt“ – ten se zabýval hlavně živočichy. A ukazoval, že živočichové nežijí ve světě, jak my jej vidíme, nýbrž ve svém ‚vlastním‘ světě. A tomu vlastnímu světu původně říkal *Umwelt*, to jest česky ‚okolí‘, běžně se [...]. Jenže to je právě třeba toho Uexküllů číst, to je celá škola, pro kterou měl porozumění i Husserl a věnoval tomu pozornost, četl to, komentoval – aspoň říkal Patočka, já jsem to nikdy nezkoumal –, líbilo se mu to, Husserlovi tedy. Patočka napsal – já jsem se s tím poprvé setkal, když jsem někde četl – to jsem někde sehnal koncem války nebo po válce, když se uvolnily sklady, které byly zapečetěny za Němců; a tak tam začli prodávat věci, které zbyly ještě neprodané z nakladatelství Čin, to bylo legionářské nakladatelství tady u nás za první republiky, a to vydávalo časopis Jednoty filosofické *Českou mysl*. A Patočka v sedmatřicátém roce tam měl jako první u nás jakousi recenzi jedné knížky, která pocházela od von Uexküllova žáka, ale jejím obsahem bylo uvést čtenáře srozumitelně, ale dosti přesně do té von Uexküllovy koncepce. Musíte chvíli počkat, já si za chvíli vzpomenu, jak se jmenoval ten žák. Já jsem chtěl samozřejmě mluvit o něčem jiném, byl bych se na to trochu připravil a byla by menší ostuda (*smích z publika*). Petersen, jmenoval se Petersen. No a tento Petersen byl natolik geniální, že zavedl v této knížečce jako náhradu – vyložím, proč – místo *Umwelt* říkal *Eigenwelt*. Což je velice pěkné, protože

to *Eigen*- poukazuje na to „vlastní“. Znamená to tedy učinit něco vlastním, přivlastnit si to. Čili je to svět, který si nějaká živá bytost přivlastní. Já to obvykle ukazoval – možná už jsem vám to tady taky říkal, takže někteří to budou znát, nevím – já to vždycky při přednáškách ukazoval na akváriu. Pokud někdo pěstuje – že jsem to už tady říkal, ne? To bych se divil... Já to říkám, kudy chodím, poněvadž mně se to zdá takové strašně pedagogické, protože to každému učiní jasno v hlavě. Pokud pěstujete rybičky, tak jste s tím jistě seznámeni, ale i ostatní si to dovedou představit: po nějakém čase, co máte akvárium, tak ať s tím děláte, co s tím děláte, pokud tam nemáte haldu speciálních plžů, kteří to pořád sežírají, tak vám všechno zezelená... všechna skla zarostou řasou. Kromě toho ten detrit (odpad), který se tam vytváří, tak se musí odsávat, pořád se o to musíte starat. A jednou za čas, když to zarostete moc – nejenom ta skla, ale i ty kameny, co tam máte, ty všelijaké umělé skalky, a tak s tím musíte něco udělat, vyčistit to. No a jak to můžete vyčistit? Musíte rybičky vychytat, dát do nějakého jiného akvária, aby tam přežily, pak to celé rozeberete, vyjmete písek, properete jej nebo dáte nový, nové kameny, dáte tam ještě něco dalšího, a všechno to prostě upravíte jinak, a pak tam dáte vodu, necháte to několik dní odstát, tu čerstvou vodu ryby dost nemůžou, tam je ještě chlór, musíte to několik dní nechat, aby se to samo tak jako ještě trochu vyčistilo, začalo to být skoro jako přirozené. Jsou akvaristi, kteří za tím cílem někam jezdí pro čistou vodu, poněvadž z vodovodu by ji použít nemohli. A teď to tam udělají všechno znova, a když už je to všechno připravené a už i v tom žijou některé potvůrky, které to trochu vyčistí, tak tam dáte ty rybičky zpátky. A co se stane: ty rybičky to musí tak trochu jakoby „očuchat“, co je kde, ono to je všechno přestavené. To když byste přišli domů a za vaší nepřítomnosti někdo přestavěl nábytek, byla by tma a nešla elektřina, tak vy byste se taky přerazili. Nebo když se nepřerazíte, tak aspoň narazíte tu a tam, ale jdete opatrně. To dělají ty rybičky taky a tak pomalu si zvykají, jak to nové prostředí vypadá. Ony si musí to prostředí „přivlastnit“. A to trvá, to není možné hned. Ony se ty rybičky musí naučit v tom žít a taky jak s tím žít.

A teď je možný jeden zajímavý pokus. Když jsou tam ty rybičky takhle jenom krátkou dobu, dva tři dny, a vy je vyděsíte, třeba zatukáte na sklo, a ony se moc leknou a narážejí do šutrů, a můžou se i zranit. Když počkáte měsíc a zase je vyděsíte, ony zase celé divé tam lítají, ale do ničeho nenažijí, oni už to tam mají zažité, oni už vědí, kam mohou, a kam ne. Ony když se teď leknou, tak už vědí, kde ty šutry jsou. Tak to je doklad toho, že ony vlastně nežijí v tom akváriu, jak vy ho před sebou vidíte, jak vy ho znáte, nýbrž ony žijí v tom akváriu už tak, jak si ho přivlastnili. „Přivlastněný svět“ – a Patočka ještě navíc našel pro to nový výraz, já myslím, že ho vynalezl. Já jsem ho totiž v Jungmannově slovníku německo-českém slovníku nenašel, a to jsem tam speciálně hledal – je Vám jistě známé, že nejslavnější slovník německo-český napsal Jungmann, vydala to znovu před časem Akademie

někdy, já nevím, na přechodu padesátých, šedesátých let [samozřejmě jen přefotografované...]. Já jsem do toho ovšem vrazil těžký prachy a koupil jsem to, mám to doma, a tak se tam vždycky dívám na to, jestli termín, který potřebuju, není už ve starší češtině. Samozřejmě ne ve staročeštině, to by bylo moc jednoduché, ale v té češtině těch obrozenců, jak ji vlastně vymýšleli a vynalézali, že. A tak tam je spousta věcí – Palackej také vynalézal, že jo, Jungmann ho v tom velmi často cituje, my jsme o tom často mluvili u nás (s Václavem ---?), je to strašně zajímavý. No a teď si představte, že ten Jungmann tam uvádí – to je nepřeborná zásoba českých slov, jednak těch starých, ale jednak těch, která se objevovala až teprve v obrození. A některá se uplatnila, a některá se neuplatnila, některá už nežijí. Takže já jsem tam třeba našel – já totiž strašně potřebuju dvě slova, bylost a budost. Budost jsem vynalezl sám a všem to zní divně – každý se na to tváří, jako že jsem idiot. Ale když se tváří někdo na bylost takhle, tak ho pěkně sjeďu, protože to v Jungmannovi je. A je tam i víc krásných věcí... A tak jsem zjistil, že tohle Patočkovovo nové slovo v Jungmannovi vůbec není. Tak podezírám Patočku, že to vymyslel. Dneska už to znáte, určitě jste to už někde slyšeli: „osvětí“. To už je slovo dnes zabydlené, ale ještě za mého mládí nikdo nevěděl, co to je. Patočka poprvé toho termínu použil literárně, co já vím, samozřejmě někdo může najít, kdo studuje bohemistiku, tak klidně si z toho může udělat práci nebo část nějaké práce, jestli je snad ještě někdo před Patočkou, kdo to použil. Prostě on to *Eigenwelt* přeložil jako osvětí, osvojený svět. (Nejprve dokonce jako „obsvětí“.) To Petersenovo *Eigenwelt*, Husserlovo *Umwelt*.

No a to je přece rozdíl, když my se díváme na svět tak, jak jsme se to naučili ve škole, to jest jako hromadu různých věcí, a to přece není svět, v kterém živé bytosti žijí. Ani lidé v tom nežijí. My si to jenom tak jakoby vtlukáme do hlavy a říkáme třeba, jak je rozestavený nábytek, ale fakticky ten způsob, jak my sami v tom tak rozestaveném nábytku atd., jak my v tom žijeme, jak my to už máme zažité, jak když se potmě uhodíme nebo když světlo zhasne, tak my už přibližně víme, kde co je, a umíme se v tom chovat nebo jednat. Prostě a dobře: je mezi tím rozdíl. A musíme to napříště rozlišovat. No, a teď jsem se tak zakecal – nevíte, proč vůbec o tom osvětí mluvím?

Pavel Ryjáček:

Od mýtu jsme vyšli...

Ladislav Hejdánek:

Ó, od mýtu. Tak (smích z publika). To je bezvadný, protože – to víte, v mém věku se stává, že se člověk zakecá, jo. A ono nejenom že se zakecá, ale že prostě jdu – to se mi ještě nestalo, ale už brzy k tomu dojde –, že prostě najednou nevím, kde jsem, najednou je to všechno cizí a nemám ponětí, kde jsem. A to se mi stává zatím v myšlenkách. Tak... na ulici se mi to ještě ne-

stalo, ale mám příbuzné, kterým se to stávalo, určitě na mě to jednou dojde taky.

Mýtus je vlastně způsob, jak se zažívá život, jak se zažívá svět, jak se zažívají věci, jak se zažívá kdeco – události a tak dál. To všechno napojil ten mýtus. Vlastně ten archaický člověk nežije v tom světě, jak bychom jej my dneska popsali a jak to popisují vědci, když nám líčí třeba, jak se tehdy pracovalo s kovem, v bronzové době. Oni to prostě – mají nějaké ty nálezy nějakých bronzových náhrdelníků nebo nádob nebo něco takového, že, a teď najdou nějaké zbytky nějaké tavírny. A z toho pak konstruují, co ti lidé dělali, jak to dělali, a tak dále. Přitom teda možná nikoho nenapadne, že ten hlavní problém je porozumět, v jakém tom osvětí ti lidé žili, že. A to osvětí musí být něco, co musí být otevřeno a čemu se na druhé straně musí otevřít každý. Jako ta rybička v akváriu, každý člověk se musí otevřít tomu, co mu tam ti druzí říkají, poněvadž jak mu to říkají, tak on pak vidí ten svět – přes tu narativitu, že.

No, takže v tom mýtu vlastně je třeba vidět víc, než co se obvykle říká, že *mythos* – to nám vtisklo Řecko – *mythos* je povídání, podobně jako *logos*, to je taky povídání. A filosofové to rozlišili, že *mythos* je to povídání blbé, takové to žvanivé, co kecá o bozích a takové ‚voloviny‘, a *logos*, ten ví přesně, co to je trojúhelník a co to je *arché*, a to musí vypadat taky nějak tak jako trojúhelník, že, a takovýhle ty konstrukce. Prostě to udělali filosofové. Podobně jako filosofové rozlišili, konkrétně teda – a tím se dostávám k ideologii, jak uvidíte, to tam nepadlo, ale já k tomu mířím... Prostě a dobře: byli první filosofové, který přišli s tím, že neříkají jen jiné povídání než to dosavadní. Pravda je, že Homér, homérské náboženství nebo homérský mýtus, že, to už je strašně kultivovaný *mythos*. To je mýtus na vysoké úrovni a nedá se to vůbec srovnávat s těmi primitivními mýty, původními, starými a tak dále. No, mezitím taky v Sumeru to bylo a v Egyptě, tak to šlo nahoru... Ten řecký mýtus byl hodně uvolněný. V Řecku kněží a kněžky byli naprosto upozaděni, to bylo jako dneska třeba intelektuálové, nebo dokonce filosofové. Tak tam to bylo taky tak, nikdo už to nebral vážně, důležití byli archonti, samovládci, nebo když jich bylo víc, tak to nebyli samovládci, ale byli třeba čtyři nebo jich bylo dvanáct, podle různých ústav pro každé městečko – každá vesnice řecká si říkala stát a měla vlastní ústavu. Tedy bylo to jednodušší založit tu filosofii v Řecku než někde jinde, tam to bylo celé uvolněné. Nicméně to, že ten mýtus stále ještě byl strašně důležitý, toho doklady najdete v Platónových dialozích. Tam třeba když si čtete to krásné *Symposion*, tak najednou vidíte, jak Sókratés se odvolává na to, co se naučil od jakési Diotimy. Kdo byla Diotima? To jsem vždycky zkoušel teology... Prosím?

Pavel Ryjáček: Žena znalá božských věcí...

Ladislav Hejdánek: No, tak vy už to znáte. Vidíte, jak je dobré to opakovat, opakování je matka moudrosti. No a ta Diotima byla kněžka. A ten Sókratés se na ni odvolává, a když porozumíte, v čem se na ni odvolává, tak vlastně ona ho uvedla do filosofie. Což samozřejmě žádná věstkyně nemůže. Jo, to je rozdíl – Diotima nebyla věstkyně, to jsem vždycky zkoušel; když někdo řekl věstkyně, tak to bylo na padáka. A vykládal tam teda všechno, co mu ta Diotima tam řekla. Čí je Erós, čí je syn a odkud pochází, a že ten původ není nic moc, a že má velké ambice, ale vlastně jich nikdy nedosahuje: nade všechno miluje všechno krásné, ale sám krásný není, a tu krásu jenom miluje a sám ji nikdy nemá. A na to pak narazí: co to je filosofie – a to mu všechno řekne ta kněžka. A ta je líčena tak, že tam plete filosofii a sofistiku. Někteří z vás to četli, taky už jsem o tom mluvil, takže si třeba něco pamatujete ... Diotima tam říká o tom Erótovi, že miluje všechny krásné věci a tak dále, a mezi těmi krásnými přece nejkrásnější je moudrost, takže Erós je první filosof. Samozřejmě, je to kněžka; „první filosof“ – to je něco jiného než jak je třeba pro nás nejstarší filosof – byl Erós – to neznamená historicky nejstarší, to je pravzor vši moudrosti nebo spíše vši lásky k moudrosti. On miluje moudrost, ale nemá ji, a proto je prvním filosofem, tedy prototypem filosofa, protože on je vlastně takový polobůh, je to herój ten Erós, ovšem takový divný. Když řekneme herój, tak myslíme takovýho Alibabu nějakého, že, ale tohle, to je takový... Víte, co udělali z Eróta potom v Římě a potom v renesanci – cupida, že. Takovej ten malej nahatej chlapeček, co má ta křidélka a lítá sem a tam, a střílí bábrlata. Vy zas nevíte, co to jsou bábrlata. Víte to někdo? Neví nikdo, co jsou bábrlata? To se složí z papírku, pak máte gumičku, tím bábrletem střílíte a pěkně to štípne (smích z publika). To dělá ten cupido, takový nezvedený, malý, nedostatečný hošík.

No a to, že ta Diotima, jak to líčí Sókratés, tam říká na jedné straně, že je Erós první filosof, tak za chvíli to hned shodí, protože řekne, že umí všechno obracet vzhůru nohama, dokazovat pro i proti, a že je skvělý sofista. A to říká v jedné a téže řeči. Čili Platón si dal záležet na tom, aby ukázal, že ona nemá ani páru, co to je filosofie, ta Diotima. A přesto taková divná ženská, kněžka, může uvádět do filosofie. To je platónská koncepce, po mém soudu neobyčejně pozoruhodná. To jsem vždycky říkal studentům na teologické fakultě, že i na té teologii se můžou něčemu přiučit z filosofie.

No a teď jsme se dostali k těmto dvěma termínům, totiž filosofie a sofistika. V běžné staré řecké společnosti, přinejmenším té athénské, *filo-sofos*, *sofos* a *sofistés* bylo prakticky totéž. Byli to teprve filosofové – jen někteří –, kteří se pokoušeli to vymezit. Jeden z prvních, který se o to prý pokoušel – my samozřejmě musíme věřit, co se tradovalo – byl právě Pýthagorás, který prý jako první odmítl pro sebe termín *sofos*, mudrc, moudrý, a řekl, že on není

sofos, nýbrž *filo-sofos*, protože moudří jsou pouze bohové, ale lidem nezbyvá než láska k moudrosti; plné moudrosti nikdy nedosáhneme. Takže... Ovšem v té době zřejmě anebo přinejmenším velmi brzy potom to slovo *filosofos* se objevuje jinde, bez tohoto výkladu, takže je pravděpodobné, že Pýthagorás sám nevytvořil to slovo jako novotvar, nýbrž dal mu tento význam. Poněvadž *filein* je milovat a *sofia*, *tén sofian* – *filein té sofian*, milovat moudrost. Byl to právě Sókratés a zejména mnohem silněji Platón, který ostře oddělil od sebe sofistiku a filosofii, a to nikoliv už v tom smyslu, jak se to později líčilo, že sofistika je jenom klam, protože jak víte, několik Platónových dialogů má přímo v názvu jméno sofisty. *Gorgias* třeba, to je slavný sofista, nebo *Protagoras*. Nebudu to všechno vypočítávat, poněvadž bych to těžko tady dával dohromady, ale je jich hned několik. A navíc ještě má Platón zvláštní dialog, který se jmenuje *Sofistés*. To je přímo název – není to jméno sofisty, ale je to přímo název pro tento druh lidí.

Co to byla vlastně sofistika? Sofistika se nemohla nikde sama vzít, nemohla vzniknout jinak než jako jakási perverze filosofie. Já to teď vykládám v tom smyslu Platónově – samozřejmě vy jistě víte, aspoň někteří, že už delší dobu a zejména v naší současnosti takzvaného postmoderního myšlení, že sofisté jsou velmi často obhajováni. Oni byli nesmírně chytrí a bylo možno se od nich leccemu naučit. Když je možno se naučit filosofii od kněžky, tak proč by nebylo možno se ji naučit od nějakého sofisty, proč ne? A Sókratés se na mnoha místech tváří, že se chce něčemu naučit od těch sofistů. Když, co já vím... Prótagoras, že. No tak – Sókratés tam předstírá, to je ta známá ironie Sókratova, předstírá, že je úplný blbeček, že nic neví a že by se strašně něco chtěl dozvědět nebo aspoň přiučit „od tebe, ty moudrý muži“, a potom tam jednoho ničí po druhém svými otázkami.

Tak jaký je vlastně rozdíl mezi obojím? Museli bychom se tím zabývat velice důkladně a já to chci zkrátit, takže to zjednoduším. V podstatě myslím, že to vystihuje tu averzi Platónovu – už Sókratovu, ale zejména Platónovu – my vlastně... Sókratés nic nenapsal, všechno máme přes Platóna... Jaksi tam není ještě to úplné opovržení, které potom vzniklo, protože se to strašně rozmohlo a na každém rohu byl nějaký sofista nebo něco takového - nebo za mého mládí ještě spíš Armáda spásy, a najednou zničehonic nějaká muzika, a tři lidi tam hráli, jeden na harmoniku, druhé, já nevím, na kytaru nebo na něco, a ještě několik jich tam zpívalo a byli v mundúru Armády spásy, takové ty čepice a celé oblečení, a mají tam napsáno „Armáda spásy“. A to prostě se seběhlo, a teď když konečně chvíli hráli a shromáždilo se pár zvědavých Pražanů, tak jim začali vykládat takové malé kázáníčko, a dávali jim knížečky a tak. Jo, to by bylo dneska v jiné podobě, dneska Armáda spásy neexistuje, nebo jestli ano, tak ne u nás. No, takhle nějak to vypadalo, ten úpadek v té helénistické době. Ale u Platóna to ještě nemá tu charakteris-

tiku, tam je to bráno velice vážně. Prostě a dobře, mezi filosofií a sofistikou vlastně není – zvnějška hleděno – rozdíl. Genialita je možná stejně tak u sofisty jako u filosofa. Pro Platóna to neznamená nic druhořadého. Rozhodující je něco jiného, a to se velmi těžko u toho Platóna najde přesně formulováno. Rozhodující je vlastně něco, co je viděno zdálky a viděno z druhé fasety nebo jak by se to řeklo, protože se k tomu žádný sofista nemusí nutně hlásit – někteří ano, ale někteří ne. Jeden sofista říká a chlubí se, že každého naučí řečnit, a to za odměnu čili za peníze. To byla jedna taková věc, co velmi často dává Platón Sókratovi do úst, že sofista jako je něco, co... je to takový kšeft. On nejenom že vyučuje, on může někam přijet a přednášet - byli sofisté, kteří objížděli řecká města větší, někdo je vždycky pozval na ten kšeft a voni potom pořádali přednášky, za který si nechávali platit. A ty přednášky si lidi psali, máme doklad, že sám Sókratés odhalil u jednoho svého mladého oblíbence, který za ním přišel a teď mu chtěl vykládat, co ten sofista tam včera říkal, a začíná mu to jako vykládat, a Sókratés ho odhalí a říká: „Hele, co to tam máš za tou látkou“, že jo, to tak nazvali, jak nosili takový ty hábity, „co to tam máš, ukaž“ a vytáh mu to. On si to napsal, kdyby mu náhodou došla řeč, aby to mohl vytáhnout, ale chtěl se cvičit na Sókratovi a vykládat mu to ... Oni si to psali a pak si to půjčovali, když někdo nemohl, tak si to vykládali. Oni měli tehdy vynikající paměť, protože knih bylo málo, oni nebyli ještě povrchností tolik zkažení. Oni když něco slyšeli, tak jako na venkově, když přijdete ještě dnes, jste na Vysočině, tam lidi pamatují všechno, co se stalo před dvaceti lety, kdo co komu řekl, kdo dal komu pár facek, přesně vědí, jak to bylo... Člověk už si nepamatuje, já leccos už vůbec nevím – mně se jednou jeden spolužák, s kterým jsem chodil ještě do obecné školy, pak se ukázalo, že je před smrtí, se mi omlouval, co mi udělal, já to vůbec nevěděl, a on mi chtěl ještě před smrtí říct, že ho to mrzí, že takovou věc – naprostou hovadinu – já už nevím... Kdežto na té vesnici se pamatuje všechno. Dneska už je to taky horší, poněvadž čtou noviny a poslouchají rozhlas, a nejenom to, čumějí na televizi, to už je naprostý konec, to se už nikdo nepamatuje na nic. Totiž základní předpoklad i následek čumění na televizi je, že si nic nepamatujete, poněvadž furt to opakují, i ty dobré poměrně seriály, nějakou detektivku nebo něco takového, a je to jediná možnost, že nevíte, jak to dopadne, poněvadž proč byste se jinak na to koukal? Jediná možnost je na to zapomenout a pak odhadujete, něco vám to připomíná, protože už jste to viděli třikrát, ale furt nevíte, jak to dopadne, poněvadž si to taky pletete s jinými (smích z publika). No tak dřív teda lidi měli daleko většího pamatováka a takové věci se děly. Třeba neuvěřitelné, že ten Sókratés o něčem hovoří a každou chvíli – a nejenom von, i jiní, to nemohl Platón jenom předstírat, když to psal – citují rozsáhlé partie z Homéra, a to doslova. To je jako když dneska byste chtěli – to má ctěná švagrová, ta cituje ze Seiferta kdecu, ale to je výjimka, protože to do ní cpala moje manželka, to je její mladá sestra, malá sestřička, ta byla vedena tímto smě-

rem odmalička, jak se to furt opakuje, a pak to ještě recitovala. Ale kolik lidí se najde, že rozsáhlé pasáže ze Seiferta, Holana, Halase nebo já nevím z čeho, ze starých básníků ... Kdo dneska odříká celý Máchův Máj? A takoví lidé bývali, ještě nedávno, ještě já jsem takové lidi potkával. To taky už tenkrát byly výjimky, ale dneska už ne, dneska už nejsou vůbec.

Takže ta paměť tam byla velice důležitá, oni si to vykládali a zájem byl obrovský. Takže už tenkrát byl určitý problém s copyrightem, že. Protože takový sofista přišel, nechal se krmit několik dní od nějakého boháče, měl pár přednášek, kde vybral do čepice něco za to, a oni si to pak říkali dál a on už neměl možnost dál vybírat, ale byl slavný. Musel zas jít o dům dál, o státek dál, a tam to znova povídal – ti tvůrcové na tom vždycky byli špatně, i když to byli sofisti. Nicméně i ti sofisté jsou charakterizováni Platónem jako ti, kteří si za tu filosofii nechávají platit. Tak to je první věc. Takže vlastně správně by každý filosof, který pracuje na fakultě anebo v ústavu, si měl klást otázku, jestli není sofista, protože ho za to platí. A taky v mnoha zemích a i v naší nedávné minulosti tak tomu bylo, jenomže se jim neříkalo sofisté, ale marxisté. Ale oni to tak dělali – oni byli placeni za to, že vykládali ten marxismus tak, jak se má, a když někdo nevykládal ten marxismus tak, jak se má, tak ho přestali platit a vyrazili ho. Takže to je vysloveně obdobné – už tohleto, že si člověk nechá platit za to, co dělá, musí být pak velice takové náročné, on si musí vymýšlet, kde by koho štípl, kousnul, nakopl, a tím, že je tak trošku enfant terrible, tak si dokazuje, že je filosof. No a tohleto je takový zbytek povědomí, že k té filosofii kromě toho, že si nenechá platit patří ještě něco víc – Sókratés si nikdy nenechal platit, ovšem nechal se živit a bral si výslužku ještě domů, aby uživil manželku, ta byla stejně dost nerudná, a děti. Ale aspoň nebral prachy. Už tam to je takový ‚kompromis se skutečností‘, že. Nějak se ten filosof živit musí. Ale je to podezřelé, brát peníze za filosofii. Vlastně je to možné jedině tak, že nějaký sponzor, v tomto případě ten rektor, respektive stát, že platí toho filosofa, ale je velmi opatrný a neříká mu, co má učit – prostě se tomu říká akademická svoboda. To je jakási záruka toho, že to nebude sofista jen proto, že ho platí. Není to záruka, že to nebude sofista z jiných důvodů. Tedy samozřejmě si ten filosof tu a tam přivydlá nebo přivolá si takový lepší nebo dobrý kukuč ze strany politiky. To, co tady dělal Kohák. Přišel z vyhnanství a nemohl nic jiného – tak se ometal nejdříve kolem Havla, potom kolem Klause, potom kolem televize, potom... no a tak dále, prostě furt něco takového a chtěl nějak něco. No, tak jsme se dozvěděli, jak to vypadá s tou filosofií v Americe, no, byla to taková malá ukázka. Já jsem sprostý, já vím, ale já si to můžu dovolit, já jsem starší. Mě už nemůžou z penze vyrazit, dneska už ne, to by nikomu nepomohlo.

Tedy – to je další taková věc, prostě být tak jakoby nakloněn něčemu. No tak Bělohradský vždycky pěstuje jednak takovou postmoderní fazónu, která byla nesmírně případně charakterizována tím, že si sám skáče do huby. Nějaký novinář našel tuto krásnou formu, tedy do úst, poněvadž to tak otiskl tenkrát, bylo nutno ještě říct do úst tenkrát, dneska už by ta „huba“ nevyvedla nikoho z míry. No a tak teď nám doporučoval volit Zelené, že, protože všechno ostatní je k ničemu. A tak uvidíme, co udělají, není to žádná jistota, je to taková – on už taky je vlastně zralý na penzi, i když je o mnoho mladší než já, a zřejmě už tedy tam v Terstu to dokončí, a peníze nějaké dostane, on už si to může dovolit... On má pořád ještě smysl pro to, a to jsem chtěl ukázat, že k té filosofii patří nejenom nenechat se platit, nenechat si dát peníze nebo něco v jiné formě za to, co dělám, a tím se nechat balíkovat, ale znamená to zejména být kritický. Tahleta formulace, jakou jsem teď použil, je dosti pozdní, že. Ale ten odstup – ta skutečnost určité distance a náročnosti a dovolávání se jakýchsi norem závazných, ta je u filosofů cítit od samého začátku. A hlavně protože ti filosofové postavili *logos* proti mýtu. Takže ta první kritičnost filosofů spočívala v tom, že odmítali mýtus a ukazovali, jak je blbý. Což se samozřejmě dá dělat, ale on ten mýtus – my to už dneska víme – nebyl úplně blbý. Vlastně díky mýtu se člověk stal člověkem. Opice, která začne žít ve světě, který je konstituován a udržován kecáním, žvaněním, je nebo se teprve stává člověkem. To je prostě tak – žít ve světě, který je strukturován a interpretován, chápán a potom i přetvářen v duchu povídání, v duchu narativity nějaké – to je něco nového. Člověk se stal člověkem, když... možná i o něco dříve než to, řekněme: první třeba dvacet opic začalo chodit dokolečka, plácaly si po zádech a dupaly a brblaly něco a udělaly z toho rituál, tak to je první taková demonstrace, že tady začíná něco jako člověk. A to ovšem samozřejmě – to je ještě někde na začátku, ty rituály se pak rozlišují a vylepšují, z toho dupání se stane tanec a z toho mrmlání se stane zpěv nebo žvanění, i když to tedy nakonec pěstuje zejména filosofický odstup... Tak tohle je, to původně je ta lidskost, to je ta *humanitas*.

No a tam se samozřejmě daří vždycky také sofistice. A co to tedy je? Oč je ta sofistika horší než ta filosofie? Navíc jsou tady přece lidé, kteří říkají, že ničím. Takovým předobrazem toho je Nietzsche, který řekl, že pravda je jenom jedna forma lži. Všechno jsou lži, a jedna lež je taková zvláštní a říká se jí pravda. To je něco důležitého – víte, to se musí brát vážně, protože ono do jisté míry platí – pravdy nerostou na louce ani v lese, je to vždycky nějaká vymyšlenost, je to tak, že někdo musí přijít s nějakým zvláštním nápadem, s nějakou zdánlivě volovinou, ale najednou mezi těmi mnoha volovinami se ukáže některá, která vypadá lépe, vydrží déle a nenajde se na ní zatím nějaký chlup – to je takové dost zvláštní. A ono se to udržuje nějaký čas. No a teď ten velký problém je, jaký čas. Ony se i některé ty voloviny udržují ně-

jaký čas. No, a jedna z takových velkých volovin – to někteří z vás už vědí – je, že když se díváme na svět a chceme to vidět jako „něco“, že to vlastně vidíme všechno jako předměty. Víte, to trvalo dva a půl tisíce let, že se všichni naučili se na všechno dívat jako na předměty, na objekty. A to je jedna z těch ‚volovin‘. Ale tahleta vydržela – strašně dlouho. A je to velmi obtížné, když já si teď vymýšlím, jak zkritizovat tuhle tradici, obrovskou, dlouhou tradici předmětného myšlení a jak založit novou tradici nepředmětného myšlení, nějak začít; a teď se samozřejmě hned najde spousta takových posměváčků, kteří říkají: „No jó, to víte, to je bezpředmětné myšlení, tak to je přece ‚vynález‘! – to je tedy něco, a tak to jsme zpátky v mýtu.“ Poněvadž tam taky neměli objekty (předměty). No, je to těžká věc to rozlišit. A je to o to těžší, že se neví, co to je filosofie. To znamená: ne, že by to nikdo nevěděl, každý to „ví“, ale každý to ví jinak. No prostě já se neshodnu takřka s nikým. Když někdo chce říkat, co je filosofie, tak mně se to nezdá. A někdy je to vskutku úplně blbé. Ale když já to nějak řeknu, tak se to zase nezdá těm druhým. Takže potom je těžké rozlišovat, že.

No, takže problém je, že žádná doba se neobejde bez takového toho rozlišování nejenom různých forem povídání, ale také různých forem myšlení. Někdy o tom nemusíte nic říkat, a stejně můžete být vedle, už jenom jak si to myslíte. Nejhorší je mýlit se v myšlení. Říkat omyly, říkat chyby je vždycky možno také jen tak, že někoho podvádíte, ale sami víte, jak je to správně. Ale když to myslíte blbě, tak to bohužel myslíte blbě vy sami. A to je hrozné. Není z toho východiska. Lhář ví, že vás chce obelhat, a když tomu sám uvěří, té své lži, tak to vlastně není lhář, to je jenom vůl. Proti němu potom ten lhář je chytřejší. A proto sofisté jsou vlastně inteligentnější, protože oni musí něco umět, musí něčemu rozumět. Ale oni musí také umět zblbnout chytré lidi. A to zblbnout je tak, aby nevěděli, že jsou vlastně teď také blbí. Tohleto je strašně důležitá věc. Filosof se pozná taky podle toho, že vám vždycky ukazuje, jak máte kontrolovat jeho, ale zejména ovšem sami sebe. Ale pokud vás nějaký filosof nenaučí mít pochybnosti o tom, co sami děláte nebo co jste sami provedli, nenaučí vás takzvané velmi sofistikované *reflexi*, což znamená, že uděláte několik myšlenkových kroků v nějaké rozhodující souvislosti, a teď se zastavíte a znova si to sami před sebou předvedete, a zkontrolujete, co jste to vlastně udělali, když jste udělali ten myšlenkový krok. Pokud vás tohle nějaký filosof nenaučí, tak ať je sebechytřejší, ať vypadá sebelépe a dostává třeba ceny, a já nevím, co všechno, tak to není filosof, nýbrž sofista. Filosof vás musí naučit kritičnosti i vůči němu, ale zejména vůči vám samým. Vy se musíte naučit být kritičtí sami vůči sobě. Čili toto je to, co liší ty všechny formy zblbnutí od opravdu jaksi zásadního, odpovědného a takového důsledného přemýšlení o věcech, „jak by ty věci byly“, jak je to v Bibli třeba říká – ti první křesťané že prý spolu stále hovořili a diskutovali o tom, jak by ty věci byly. Čili toto je to, co odlišuje filosofii od té sofis-

tiky. Není to tak, že filosofie má v ruce kritérium, kterým poměří každou blbost a řekne, jak je velká, nýbrž je to tak, že když vám někdo něco řekne, že to je naprosto a skálopevně jisté, tak si můžete být bezpečni, že to je nějak blbě. On vás musí zároveň naučit zaujmout takové stanovisko, které vám dovolí, abyste to mohli přezkoumat – a snad dokonce ukáže, jak. A když vás někdo nenaučí nebo dokonce naučí, jak to nepřezkoumávat, tak je to špatně.

Já nevím jiné řešení než tohleto v odpověď na to, jak odlišit, když vás někdo o něčem přesvědčuje, zda je to k dobrému, anebo zda vás chce zblbnout. Protože nakonec i ten nejlepší filosof, skutečný filosof, který má rád tu pravdu nebo moudrost, který ji miluje nade vše, se může mýlit. Nemůžete nic brát jako hotovou věc. To je rozdíl filosofie od věd, ode všech věd. Vědy resp. vědci se tváří, že – že tam prostě věci znají, takže když nevystudujete řádně nějaký obor, tak vás mezi sebe nepustí, neuznají vás, pokud v těch základních věcech to nemyslíte přesně tak jako oni. To prostě musíte ovládnout a přijmout – a teď tisíckrát můžou vám říkat ti lepší, že věda se vyvíjí a já nevím, co všechno, ale ve své době vy musíte držet to, co vás učí na té fakultě. Dokazovat kantorovi na střední škole, že se to může vypočítat jinak (a dokonce jednodušším způsobem), když on to nezná a neví, nebo jak se to musí vypočítat, když on vám říká, jak to je a jak to musí být, že se to může vypočítat jen takto, a krásně vám to ukáže na tabuli, ale pokud vy víte a řeknete, že tam je chyba, tak to prostě nedostudujete, on vás vyhodí. To prostě jenom výjimečný kantor je schopen si nechat od žáka říci, že udělal na tabuli chybu. To je prostě takříkajíc lidské... Takže ta škola je od toho, aby vás naučila těm základním věcem, co se musíte naučit, ale nesmíte to nikdy brát tak docela vážně, musíte vědět, že to, co vám říká, vám říká, protože se to naučil před deseti, patnácti lety na vysokých školách – ovšem pokud nesleduje literaturu, tak neví, co platí teď. Žádný vědec neví, co dneska ve vědě všechno platí, každé to ví jenom tak ve svém úzce vymezeném oboru, to jsou takoví ti specialisté, kteří – je jich třeba pět, dvanáct na celém světě, a ti si dopisují, poněvadž nemůžou čekat až navzájem na ty články, než vyjdou, že, tak si to píší, a nikdo jiný tomu nerozumí než oni, pravdaže. No tak takhle vypadá špičková věda... Jo, oni jsou si tím naprosto jistí, ovšemže než přijde zase někdo, kdo jim to všechno převrátí – i ti géniové dělají děsivé chyby. My jsme zrovna o tom nedávno mluvili, já jsem slyšel, možná už to Vašek stačil zjistit, on všechno vyřizuje – jedna německá stanice na satelitu, ten satelit SAT3 – já nevím, jestli jednou za čtrnáct dní, někdy za týden, bylo to o sobotě, teď je to v neděli dopoledne většinou, kolem deváté hodiny – má takzvanou *Sternstunde der Philosophie*. Je to ale velmi zřídka skutečná filosofie, většinou je to takové to žvandání těch specialistů, zvláště těch „společenských“ oborů nebo tzv. *Gesellschaftswissenschaften*, jak tomu říkají, aby to bylo německy, kde – většinou – to je mišmaš všeho dohromady. Někdy je to zajímavé, někdy ne, ale občas tam je něco znamenitého.

Já jsem zrovna tak, je to asi čtrnáct dní, něco zrovna poslouchal – vždycky si to pustím, vidím, koho tam pustili, tak zas zavřu, poněvadž nemůžu furt tam zkoumat ze satelitů, tam toho lítá strašně moc a jsou to často hovadiny. A najít tam něco inteligentního je tak trochu náhoda... No a teď najednou tam byl jeden jaderný – vlastně ne jaderný, ale teoretický fyzik z Vídně, jak jsem říkal se jmenuje? Už to zas neví – napsal si to do notebooku... No, já si to jméno vzpomenu. Já jsem vůbec nikdy to jméno neslyšel, ale zaujal mě, vypadal pěkně zarostlej, byl to takový děda, takový hoch mladší než já, tak jsem to poslouchal – no radost ho poslouchat. A teď jsem se dozvěděl – byl to nějaký fyzik... No prosím, tak vy to budete asi vědět, že – doufám, ale pro mne to byla novinka –, že myšlenku kvant že vynalez Einstein. A to ve své první publikované práci. Jenomže tomu tak neříkal a jenomže to nedomyslel. Ale nechal to stranou, pak dělal jiné věci, takový jako tu relativitu, a navíc ještě teda tam to byly vlastně všechno drobnosti, už byl slavný v celém světě, pak dostal Nobelku, tu první Nobelku dostal za něco jiného než za tu relativitu. A ten chlapík, co tam s ním vedl ten rozhovor, ten říká: „Prosím vás, proč mu to nedali za tu relativitu? Ta je přece daleko slavnější...“ „Prosím vás, tam sedí pár odborníků, oni si nemohou dovolit, aby dali nějakou cenu za něco, co se ukáže jako nesmysl. Voni tomu nerozumí, tak musejí počkat...“ Tak mu to dali za něco, co bylo potvrzený. No tak to je situace ve vědě, pokud jde o vrcholné ceny, že.

No a nejkrásnější je, – teď se vrátím k tomu, co jsem měl na mysli – že prostě ta první publikovaná práce Einsteinova, že Einstein vlastně sám nevěděl, co udělal, a opustil to, a pak když přišli s tou kvantovou teorií, tak byl ostře proti, on se s tím do smrti nesmířil – ačkoli to nevěda sám vynalezl. Jo, to je vskutku poučné ... Takže taková to je situace, prostě. A dokonce ve vědě tak exaktní, jako je fyzika, dokonce teoretická fyzika, jo – to je neuvěřitelná záležitost. Čili neberte nic vážně, ale musí se na to ukazovat – musíte se to naučit. Když to neumíte, tak nemáte nejmenší šanci rozlišovat, kdy to může být pravda, a kdy zase spíš ne. Co my laici, kteří jsme to neštudovali, můžeme posoudit, když teď někdo začne mluvit o těch strunách, že jo? No tak mně se to líbí, z filosofického hlediska by se mi to docela hodilo, ale – co já vím, já nemůžu potvrdit, že to je pravda. On to ani Bičák nemůže potvrdit, ten taky váhá. A je to teda naše špička.

No, takže já mám dojem, že i v té vrcholné vědě vlastně nakonec vítězí ta myšlenka kritičnosti, jenomže tedy bohužel ti vědci nemají v ruce ty nejsprávnější kritické metody, protože jim chybí filosofie. Oni – jistě řada z nich, to jistě víte, když jsou starý, tak najednou voni vědí, že v té fyzice už na nic nového neprijdou, poněvadž prý „tvořivost“ trvá nejdéle do pětatřiceti let, a když někdo neudělá žádný velký objev, tak prý už nemá šanci, pak už jenom vyučuje. Ale oni to nahlédnou až mnohem později, tak v padesáti, še-

desáti, no a začnou diletantsky filosofovat. Jo, to dělal třeba Heisenberg, to dělal Weizsäcker, to dělají všichni ti velcí, začnou prostě „filosofovat“, ale ... A je to zajímavé to číst. Jo, Whitehead, můj oblíbený autor, no tak on do třiašedesáti let přednášel matematiku a fyziku v Anglii na technické vysoké škole většinou, ani ne na univerzitě, no a od třiašedesáti potom se nechal pozvat do Ameriky, aby tam přednášel filosofii – svou pochopitelně. A ještě neváhal v jedné své přednášce, kterou v Americe měl, tak tam neváhal mít takové fóry, jako že někdo mu prý – někdo mu tam říkal: „No, ale vždyť ta vaše filosofie, vždyť to je strašně podobné Hegelovi.“ A Whitehead na to odpovídá: „No, to nevím, ale já jsem v životě nepřečetl jedinou stránku z Hegela. Vlastně promiňte – jednu stránku jsem četl,“ a teď vyličí, kterým vlakem jel, odkud kam jel s nějakým kolegou, který si četl Hegela a ukázal mu něco z toho, „tak tu jednu stránku skoro celou jsem přečet.“ Tak takový fór si udělá, jo, samozřejmě, že kecá. A navíc, i kdyby to byla pravda, to, že někdo něco nečetl –, že celý život nečetl jedinou stránku z Hegela, neznamená, že ten Hegel na něj neměl nějaký vliv, protože myšlenky lítají nejenom přes knížky. Jedině u nás jsou lidé tím minulým režimem tak dokonale impregnovaní, že Hegel k nim nikdy nedolehl, takže uměj jenom nadávat na Hegela, jo jako na idealistu. Ale ocenit Hegela, to může jenom člověk, kdo ho četl, ne kdo o něm ví něco z druhé ruky, i třeba kdyby ta druhá ruka byla sebelepší, a to většinou nebyla.

No, takže ta kritičnost na straně filosofie spočívá jednak v tom, že ničemu nevěnujete svou naprostou důvěru, a zejména ne sobě a svému myšlení. Proto také platí, že filosofování je jenom láska k moudrosti nebo láska k pravdě - a ne pravda sama. Ale ta láska k pravdě musí tady být, musí platit. Ve chvíli, kdy řeknete, že tady žádná pravda není, že pravda je jenom jeden druh lži, tak se stáváte sofistou. Rozlišit to je velmi nesnadné, když to není řečeno výslovně. Takže jediná cesta, jak se vyhnout nebezpečí, že vás někdo zblbne, je studovat filosofii, ale ne nekriticky. Můžete ji studovat i na teologické fakultě, nechat se uvést do filosofie teda „kněžskou“, můžete to odposlouchat třeba u Vopěnky na matfyzu, můžete to odposlouchat kdekoli, do filosofie vás může uvést kdokoli, ale nikdy mu nesmíte věřit na sto procent, vždycky jenom stále tak vážit, co se u něho můžete naučit, i to, co vám se nezdá, a nechat si to dojít. Mně deset let byl nepříjemný Heidegger, než jsem se s ním trochu jako sblížil tak, že jsem ho pojal do svého filosofického osvětí. Jinak to byla jenom – já ho četl jenom proto, abych věděl, jak formulovat své odmítnutí, jo. Patočkovi to šlo silně na nervy, poněvadž viděl, že toho Heideggera pořádně neznám, že. No bodejť by ne, on ho znal a já ne. Ale já jsem přečetl několik řádek a už jsem byl proti. No, ale neuškodilo mi to, deset let a potom najednou jsem začal trochu – já do něho ještě dodnes pronikám, samozřejmě, že ho kompletně neberu, ale nechal jsem si něco z něho dojít. A takhle to musíte dělat se všemi. Vždycky něco tu a tam si nechat do-

jít. A vy sami jste garanty toho, aby to nebylo jenom eklektické, abyste si nevybírali jenom rozinky, abyste si jenom nevybírali – vy si to musíte pořád nějak dávat do pořádku ve vlastní hlavě. A prostě když máte štěstí, tak se setkáte s pěknými filosofy, kteří vás správně navedou, a když vás navede skutečný filosof, tak ho nejspíš dříve nebo později musíte opustit, pořád ale se k němu musíte vracet, když dál nevíte. Tak se kouknete, co on o tom má, a už víte, jak – jak on to dělal chybně někde, tak už ho trochu opravíte, ale může vám to pomoci. Pokud to neděláte tímto způsobem, pokud jste přívrženci nějakého myšlení, tak jako jinde jsou přívrženci Sparty a Slavie, a prostě držíte to zuby nehty, ale nevíte přesně co, no tak už tím pádem je úplně jasné, že jste něčemu propadli, že už jste ve vleku – třeba i nějakých podvodníků. Takže to je jediná věc, co se dá poradit. A odpusťte, že jsem tak trochu jakoby popularizoval nebo snad i vulgarizoval – já jsem teď slyšel několik takových námitek, že se třeba v rozhlase má mluvit spisovně – někteří lidé že mluví pražštinou a že to je škandál a tak dále – já jsem dneska si dal záležet na tom, abych říkal i ty vulgárnosti. Poněvadž na tom přece nepoznáte, jestli to je filosofie dobrá nebo špatná, na tom, jak to formálně vypadá, stejně jako nepoznáte [...]. Navíc to, že jsem si vzal tohle téma, to mě žena donutila. Protože prý mám vědět, že se taky můžu někdy výjimečně obléci slušněji. Ale ono to všechno zas není nic tak moc nového, jo. Takže...

Pavel Ryjáček: Pokud bude mít někdo nějakou otázku...

Ladislav Hejdánek: To znamená, že radši nemá? „Pokud bude mít“ – co to má znamenat? Nebo snad někdo má nějaký dotaz?

Stanislav Rubáš: Můžu jenom pro upřesnění: vy jste se zmínil o nějakých strunách – mně vůbec nebylo jasné, v jaké souvislosti...

Ladislav Hejdánek: Jo, no, promiňte. To je nejnovější takovej trik spíš matematiků než fyziků... Podívejte, ta myšlenka k tomu je vymyšlená ve starém Řecku: Leukippos, Démokritos, pak další, ale představovali si to tak, že všechno to, o čem můžeme mluvit, co patří do toho Eigenweltu, tj. osvětí, že to všechno je jenom zdání a chiméra. Ve skutečnosti jsou jen atomy a prázdno, ty atomy padajíshora dolů, neví se, proč, a navzájem o sebe zachytávají, mají na sobě různé takové fousky a háčky a tak o sebe zachytávají, takže dělají takové chumle, a to právě vypadá jako věci, a nám se to jeví jako něco skutečného, kráva nebo pes, ale ve skutečnosti jen atomy a prázdno. Tahleta myšlenka slavila velkej comeback v nové době, na začátku moderní doby, ukázalo se však, že hrubý omyl byl v tom, že prý ty atomy uvnitř jsou homogenní, že tedy nemají uvnitř žádnou strukturu, že mají jenom tvar zvenčí, to jest mají ty výstupky a chloupky a takové háčky různé, ale uvnitř jsou zcela homogenní, je to čirá hmota. Ale slovo hmota tam ne-

padlo u těch atomistů. No a teď se ukázalo, že se to musí chápat jinak, že teda je tam jádro, kolem běhají ty elektrony, no a začlo se rozbíjet jádro, teď se ukázalo, že i to jádro je velmi komplikované, že čím těžší jádro, tím je to komplikovanější. Teď navíc se ukázalo, že tam nejsou částičky neměnné, že teda to nemůžeme myslet tak, že ty vnitřně neintegrované nebo nestrukturované kousíčky jsou jenom o něco menší než atomy, že ty atomy můžeme sice rozložit, ale zase je rozložíme jenom na něco ještě menšího. A že ono se to dá rozbíjet pořád dál, teď vznikla taková úplně bláznivá situace, že můžeme nějakou úplně malinkou částici rozbít jen s velkou námahou, takže z toho pak jsou tři mnohem větší, než byla ta původní. Takže tak je potom jen těžko možno říct, že se něco rozbilo... (smích z publika) No a nastal obrovský chaos, těch nejmenších částic různých je už víc než těch atomů, původně těch chemických atomů, no a najednou prostě je v tom takovej maglajz, že se neví. A přišli matematici, vymysleli to spíš jen matematicky, to by snad Vašek mohl vědět, jak, já nevím, jak, ale prostě je to matematická teorie a fyzici většinou to ještě neberou – ono těch teorií je nejrůznější množství, já například vím, že ještě v kterých – v osmdesátých letech jsem dostal nějaké informace, tak jsem si objednal, když ti lidé sem z ciziny vozili nějaké knížky, tak někdy jsem výjimečně dosáhl toho, že přivezli to, co jsem chtěl – většinou vozili, co chtěli oni, čeho se zbavovali a tak dál. Anebo co si mysleli, že pro nás je lepší. Ale to přivezli jednou knihu, prostě tlustou knihu, zase jméno si teď nevzpomenu, izraelského vědce, teoretického fyzika, a to mě nesmírně zaujalo, chtěl jsem to číst, pak jsem zjistil, že nejsem schopen tomu rozumět, tak jsem se šel poradit s některými kamarády, kteří tu teoretickou fyziku dělali, a ti to jako odborníci přečetli – aspoň jeden to přečetl, a říká: „No, vypadá to, že to je dost solidní, že to není podfuk, ale jestli je to správně, to já nevím...“ No prostě je to tak, že tu teorii matematickou někdy je možno brát vážně, anebo dokonce to ani nemusí být čistě matematické, může to být i fyzik, který vypustí nějakou tu teorii strun... Tenkrát – já to uvádím, tu knížku, poněvadž to bylo prvně, kdy jsem se setkal s někým velmi důkladně se určitým problémem zabývajícím, který tu myšlenku kvant aplikoval velmi důsledně na všechno, to jest na prostor a čas. Jo a jako „kvantový čas“ je trochu o život, že. Ale nicméně je to možné, a mně se to docela líbí – filosoficky se mi to líbí. Samozřejmě to má některé filosofické důsledky, které bych musel vyložit tomu fyzikovi, že, protože zas jeho to nenapadne, když je jenom fyzikem, a ověřil bych u něho, jestli to považuje za možné nebo za nesmysl – ale tak je to i ve fyzice.

No a pak matematici vymysleli na to, že vlastně daleko ještě já nevím o kolik řádů je to třeba brát než vztah mezi zeměkoulí a elektronem nebo jádrem atomu řekněme, elektron je konečně dost velký, ale jádro je proti němu trochu hutnější, ale mrňavý. Tak jako je vztah mezi zeměkoulí a jádrem, třeba vodíku jenom, moc malý, že podobný nebo ještě větší poměr je mezi jádrem

vodíku a tou takzvanou strunou. Přičemž to je – oni tomu říkali *string*, tak to překládám jako struna, a je to taková představa, že to je jakoby fyzická úsečka docela maličká, nepatrná, to jsou jakoby „částice“ prostě neuvěřitelně mrňavé – mikročástice je proti tomu celý vesmír... Je to jakoby úsečka, ale nikoli geometrická, nýbrž fyzická, skutečná úsečka, která má tedy – ačkoliv je velice krátká – má jenom tento jediný rozměr. A ta sebou jakoby mrská. A jak sebou mrská, tak vytváří nejen plochu, ale prostor, a dokonce vícerozměrný, totiž maličkou „událost“. A když je těch mrňavých strun obrovská spousta, tak se mohou tak nějak – to už říkám jenom já – tak nějak zaplétat spolu dohromady, ale je jich strašná fůra, a pak z toho je nějaké kvantum nebo – nebo nějaká částice a tak dále. A že to jsou ty nejzákladnější „elementy“ – aspoň až dosud, to se dá vůbec jen myslet, ověřit si to nějak je beznadějně, protože není možno se na to podívat, vždyť ani na atom se nemůžeme pořádně podívat, že. No ale i to se všechno může právě jen pomocí elektronů a v nějakém tom „pokovení“ se pak jakoby koukneme na atom, ale to vlastně nekoukáme opravdu na atom, a tak dále. No prostě vidět se to nedá, to se může jedinečně vypočítat.

Tady je kuriózní věc, že jakmile se tam dostáváme, do těchto rovin, už tedy nejen subatomárních – tak kdo kdy viděl nějaké atom? To je můj starý – dost starý trik, když jsem byl v Berlíně v roce třiadevadesát, tak tam taková skoro polovička toho osazenstva, bylo to takových dvacet, třicet lidí, vždycky každý rok jich tam je tolik – většinou jsou to takové skupiny, které mohou a mají spolu diskutovat, jo. Tak tam byli jednak chaotici takzvaní, kteří se zabývají tou otázkou samoorganizace chaosu, a pak tam byli nějakí biologové, kteří – nevím proč –, a ti byli na mě docela hodný, ale ti chaotici si dělali ze mě srandu, já tam byl jedinej filosof a oni mě dráždili, takže já jsem zas dráždil je. A říkal jsem jim, že mají strašných předpokladů, které nemají ničím doložené. Oni chtěli vědět například leccos, tak jsem jim například řekl, že počítají jako se samozřejmostí, že všechny atomy vodíku téhož – jak se to říká – typu toho základního vodíku, třeba deuterium, jsou různé – deuterium je co od vodíku? (Z publika: Izotop...) Různých izotopů, že, tak u jednoho a téhož izotopu, takže patří k jednomu izotopu, tomu základnímu, všechny atomy vodíku že jsou pak naprosto stejné, jen s výjimkou toho, že jsou na různých místech, ano. Jinak by musely spadat do jednoho, jako u Leibnize ty monády. A oni se strašně zlobili, a říkali jako: „Dyť to je přece evidentní... – dyť to všechno vychází...“ Přesvědčit je, že to je blbost, prostě nešlo. Ale ten argument můj je takový argumentum ad hominem, že, samozřejmě, voni to nechťejí a nebudou brát, ale kdyby se jen trochu zamysleli, museli by přece jen zapochybovat. No tak na světě není případ, že by se našly dva stromy, třeba dvě lípy, které by byly úplně identické, jenom že by byly na různých místech vyrostlé, ale jinak by byly naprosto stejné. Ne, to přece každý musí vidět! Na jednom stromě dva listy, které jsou naprosto stejné, nenajdete.

V jednom listě nenajdete dvě úplně identické, stejné buňky, jenom, že by byly na různých místech. A teď můžete jít dál a dál. Proč zrovna atomy mají být identicky stejné? To přece jenom proto, že to nedovedeme rozlišit. Ale kdybychom se mohli podívat, jak ty atomy vypadají, tak tam přece najdeme rozdíly jako mezi lidskými tvářemi. Taky jsou to všechno tváře lidí, ale každá je jiná. Proč by nemohl být každý jiný a v něčem zvláštní taky atom? A že to to všechno jsou atomy, tak kupodivu proč by nemohl být každý jiný? Jenomže my jsme na to slepí a hluchí a nemáme možnost k tomu přistoupit a změřit a podívat se na to pořádně, a tak předpokládáme, že jsou identické. Tak to je – no co to je, tomu říkáte věda? Mě to vždycky strašně rozčilovalo.

Pak jsem to tedy zopakoval v naší televizi, na té, kde to je velmi úspěšné, to přece znáte, tak jsem to zopakoval v televizi, a protože tam byl – byli u toho dva lidi, byl u toho prof. Langer a pak tam byl ještě – jak se jmenoval ten druhý muž, co teď už je taky profesorem? Tehdy to byl ještě docent a byl předsedou celouniverzitního senátu Karlovy Univerzity. Teď si nevzpomenu na to jméno, no dva fyzici... (Z publika: Wilhelm...) Cože? (Wilhelm...) Ne ne, Wilhelm byl přírodovědec, ale tohle je – no já si nejsem jistý, jestli je z toho oddělení, tedy z té katedry prof. Bičáka. Ale prostě Wilhelm byl nikoli předsedou senátu, to byste měl vědět, nýbrž to byl rektor. Ale předsedou senátu byl nějaký taky... No a prostě když přišli domů, ten Langer s tímhle druhým, přišli na fakultu, tak jim Bičák vynadal, že nenašli žádný argument proti mně. No to se to na to podívám ... – a proč by Bičák nevymyslel správný argument a neposlal mi to, že jo? Taky se známe, tak proč to neudělal? On vynadal jim, tak to je to nejlehčí, vynadat někomu... No tak jaký argument? Ale to můžete použít, když se vám to bude hodit, já vám to dám zadarmo. (Smích z publika) Tak odpusťte, mluvím dlouze jako vždycky, nejsem k zastavení, že, ale toto je ta teorie těch – jak se jim říká těm strunám? (Z publika: Superstruny.) Superstruny, ano. Superstrings.

No taky – stejně jako to kvantování času. Naprostá většina fyziků to nebere. Ale někteří to berou. Mně se to líbí. Je to prostě představa, že čas není kontinuum, ale že prostě jsou takový malinký kousky času a menší už nejsou možný. Je to zas ta představa těch atomistů, že, ovšem nově aplikovaná. A někteří lidé říkají, že to krásně vychází, že se s tím dobře počítá – jo, to je možné, ale představit si to stejně nemůžeme ... Ale mně se to líbí. Mně se to líbí – ale proč? Zase nikdo nic neříká, tak vám to dneska budu vykládat já ... Mně se to líbí proto, že si myslím, že to, čemu říkáme čas, že je vlastně něco jako les. Les není živáček, les není žádný organismus. A přesto je to biotop, bez kterého spousta organismů by nemohlo žít. Některé houby vám prostě nemohou růst jinde než právě v lese. A dokonce v lese určitého typu, prostě jsou na to zvyklé. Ale k tomu biotopu patří kdeco a my to rozlišujeme, jako že ptáci jsou něco jiného, brouci něco jiného, rostliny zase něco jiného, níz-

ké rostliny, vysoké rostliny, stromy, v džungli dokonce to má ta tři nebo čtyři patra, a tak dál... My to všechno takhle dělíme na ty předměty, že, ale co to je les? No já bych řekl, že čas – to, čemu říkáme čas – že je něco jako les. Že prostě všechno, co se děje, má svůj malý čas, svůj čas, který nějak začne a skončí. Ale ty časy že nejsou jakoby nějaká krusta kolem toho jsoucna, že to není povrch toho jsoucna, že to je pole jakési. Jakési pole, které se ztrácí nenápadně stejně jako gravitace, že to je prostě... pole toho dění. A teď protože toho dění, těch dějících se událostí je strašná spousta, tak ta pole se navzájem překrývají, a to tak, jako docela prostě se překrývají a navzájem prostupují ty jednotlivé *Eigenwelty*, ta osvětí těch – těch lišek, zajíců nebo stromů a kapradin a já nevím, čeho všechno, ty se přece také překrývají, že. A dohromady to dělá ten les a nám se to jeví jako les. Stejně se nám to všechno, ta spousta maličkých událostí, jeví jako čas, všeobecný čas. Ale ve skutečnosti, kdyby se nic nedělo, kdyby nebyly události, kdyby nebyly procesy a tak dále, tak by nebylo žádného času. Čas se neděje sám o sobě ani sám sebou, to je jenom jakýsi náš celkový dojem... A teď tedy tím pádem je evidentní, že ta kvanta – ty nejmenší kousky času – že souvisí s těmi nejmenšími, nejprimitivnějšími událostmi. Primordiální události – a to je myšlenka Whiteheadova. *Primordial events* – to je jeho myšlenka už z doby, kdy byl ještě v Anglii a kdy jenom tak trochu šťoural do té filosofie, ale říká se tomu jeho období *philosophy of nature*, že.

Takže mně se to líbí, to kvantování, mně se to líbí, protože já si nemyslím, že je nějaký čas sám o sobě, absolutní čas. Jako není prostor – prosím vás, když nejsou žádná tělesa, tak kde by tam byl prostor? Ale každé těleso kolem sebe vytváří jakési pole, no a ta různá pole těch různých těles se překrývají. Vždycky v tom poli jednoho je i to druhé těleso – a zas v tom poli toho druhého tělesa jsem já. A tím pádem to vypadá, jako kdyby byl nějaký samostatný prostor jako něco samostatného – samostatná skutečnost, samostatné jsoucno. Ne, není, proč by musel být? Jsou jenom ty malinké události. A ty jsou takového druhu, že se pak překrývají, a tím pádem vytvářejí dohromady cosi, co vypadá jako kontinuum, ale vlastně není. To je stejně jako když na sobě máte všechno, co máte, a ono to vypadá, že to je kabát nebo co, ale vlastně to jsou kousky nití a látek, které jsou dovedně spletené. To je ovšem blbý příklad, poněvadž to je chcíplé, bez života, že, ono to vlastně nereaguje na sebe, to jest jako živé, jako by to byly živé atomy. I ty atomy vlastně reagují jako – ne že jsou živé, ale předživé, prostě skutečně na sebe reagují. My je nesmíme vidět jako mrtvé skutečnosti, ani ty nejmenší skutečnosti, tak jako – jako ti atomisté, co si mysleli, že to je mrtvé – že to je naprosto bez života, bez aktivity, že to vlastně na nic nereaguje, jenom se to navzájem o sebe zachytává těmi háčky. To není přece pravda, ony na sebe aktivně reagují. To je zas další problém, ale to bych vám tady vykládal něco jiného než to, co jste chtěli, a hustil bych to do vás něco jako novou ideologii, takže byste to neměli brát úplně vážně.

Jan Hron: Když se vrátím k tomu tématu ohlupování a k téhle době, tak vy se s touhle dobou musíte nějak potýkat v tom smyslu, že se vás snaží ohloupnout nebo oblbnout a vy se s tím musíte nějak těžce popasovávat [...]

Ladislav Hejdánek: No chcete ze mě udělat toho sofistu. To samozřejmě si nemůžu nijak dovolit... [1:26:23]

[...]

Ta doba je strašně nezajímavá. Vám se to možná vyjeví trochu jinak, ale časem na to přijdete. My žijeme v době velmi úpadkové. To je něco takového, když někdo – já zas vám dám příklad z filosofie – když někdo studuje antickou filosofii a teď se setká s tím Platónem a Aristotelem, tak najednou ví, co to znamená dělat filosofii. A teď se koukne, co z toho udělali ti Římané, a má tam toho Senecu a Cicera. To je prostě výsměch. To je prostě nic. Ti Římané prostě byli úplně blbí. Oni nebyli schopní se dostat na tu úroveň. To je prostě jako když někoho, kdo má IQ 90, tak ho učíte matematice. Tak ho naučíte násobilku obtížně a tím to končí. A tomu se říká matematika. Prostě oni nemají jednoho myslitele. Velký Řím, který měl vynikající politiky a vynikající státnické teoretiky, vynikající právníky, Řím vynalezl... to je vlastně jediná věc, kdy Římané prostě něco udělali, to jest římské právo. To je pak pro celou Evropu vzor. Přitom tito lidé nebyli hloupí, ale na tu filosofii byli úplně nemožní. Čím to je? Tak my žijeme v té době toho Říma a ještě navíc toho Říma těsně před pádem, poněvadž ten Řím prostě už nemohl dál. Všimněte si tedy té podoby. Najděte si nějaké knížky a přečtěte si to. Ta podobnost je nápadná. Řím jaksi klesl daleko dřív, upadl daleko dřív, než to ti germáni, notabene pořímsťění germáni, než to srovnali se zemí. Jak vypadal? Ten Řím žil z kolonií a ty kolonie prostě vykořisťoval, ale žil z nich. Ale moc tedy kultury tam nevnesl, i když přece jenom neuhnul jim nikdo. Zas proti tomu, co tam bylo předtím, tak Řím vlastně ještě něco mohl. Ale to je jako my dneska, ta Evropa pořád ještě má něco tady, i když tedy hlavně zbraně, ale i něco jiného může vnést, ale oni už to ani nechtějí. A jak vypadala společnost v Římě? Prostě tam už nikdo nic nedělal, jenom se vykrádaly ty kolonie. Vykrádaly se tak, že se tam posílali takoví ti místodržitelé, kteří samozřejmě si vždycky zas ukradli z toho ukradeného, a proto tam také byli, a něco přišlo do toho Říma. A teď museli vystrojovat všelijaké svátky a do cirkusu, do cirkusu tam chodili a tam gladiátoři sváděli bitvy, kdy musel být nějaký mrtvý vždycky, jinak to nikoho nebavilo. A to dneska místo toho máte televizi, ty mrtvé tam máte jenom na obrázku, jenomže výsledek je ten, že děti potom nevědí, co je skutečné a co je to, a prostě někoho zastřelí a myslí si, že druhý den zas přijde živý, jako to v televizi zná, jenže on pak je mrtvý. Takže prostě je to jakási ztráta kontaktu se

skutečností. A teď prostě ta známá věc – panem et circenses. Prostě a dobře, politik obstál, když prostě předváděl hry a dával žrát těm lidem zadarmo, dělal hostiny a tak dále. Takže prostě takové, až se bude dávat víc buřtů při předvolebních shromážděních, tak to čím dál tím bude takhle. A mezitím tedy přijdou dneska už ne germáni, poněvadž ti spadli do toho s námi dohromady, tak přijdou Číňané, přijdou Indové, přijde Latinská Amerika a naposledy přijdou i Afričané, poněvadž tam sice vymře kdeco, ale přece jenom při každé veliké infekci, pandemii vždycky se najednou objeví pár lidí, kteří to přežijí, kteří jsou imunní, kteří jsou rezistentní. Ti se zas namnoží, a tak ti černí potom to zas tady převalí všecho, i ty Číňany možná. Tak víte, v této době my žijeme. Rozumíte? A já vím, že to je skandál, když vám tohle říkám, ale vždyť si to přeberte. Podívejte se, jak to ve starém Římě bylo. Jak je to možné? Víte, proč mluvíme o Bílé hoře? Tam to byla šarvátka, pár desítek, pár stovek vojáků na obou stranách, naprosto bezvýznamná, na nějakém kopečku za Prahou. A najednou my o tom mluvíme, že se tam rozhodly dějiny. Ale proč? Poněvadž ti Češi se na Česko vykašlali a bylo jim to fuk, i když ta Bílá hora už byla, jak se to říká, byla prohraná, už tam prostě ani ti Moravani nic nezachránili, tak prostě všichni byli doma a neměli dojem, že musejí konečně zhubnovat něco, a už toho všichni měli... dvě stě let pořád samé boje, samé válčení, tak se na to vykašlali a byli pro mír. Výsledek je baroko španělské a tak dále. A dneska totéž. Se mnou se stará moje přítelkyně, která udělala obrovskou práci pro disent tady z Holandska, tak prostě my jsme se rozešli a několik let jsme si vůbec nepsali, protože ona je přesvědčená, že pořád musí jít o mír a že základní chyba je prostě orientovat se na nějakou přípravu a tak dále. I proto prostě ten islám je vlastně velmi prima. A ona měla sestru, která se islámem zabývala. A samozřejmě byla ve stycích s těmi intelektuály i machometánskými. A prostě: „Terorismus? Ale to jsou takové kecy!“ Rozumíte? To je přesně to, co dělala Francie, Anglie v 30. letech, když Hitler... než šel nahoru. To je zoufalé. Lidé se nejsou schopni poučit. Nejsou schopni se poučit. Prostě a dobře, když někdo teď v nových zemích chce vybudovat jaderné elektrárny a chce tam produkovat obohacený uran, tak prostě nezbývá jiné možnosti, než že dosavadní jaderné mocnosti mu to znemožní, protože to se šířit nesmí. Ono správně by to měli všichni zlikvidovat. Jenomže právě kdyby to všichni zlikvidovali, tak už by nebyla kontrola. Takže prostě to, že zrovna tam je Bush, tak prostě nemůže být výmluva pro to, že se to tomu Íránu nesmí povolit, poněvadž jinak ta válka bude, jako byla, když... prostě Hitlerovi se nemělo povolit, aby obsadil Alsasko-Lotrinsko. A Itálii se nemělo povolit, že obsadila Habeš, a tak dále a tak dále. Nemělo se povolit žádné jednání v Mnichově, k tomu nemělo dojít. Nemusela být světová válka. Ne, protože všichni říkali: „Hele, on nebude, on když tam bude pár let, on se zklidní a tak

dál.“ Tak byla světová válka. Ta bude zase. A víte, jak bude vypadat třetí světová válka? To radši tedy rozbombardovat celý Írán, aby nebyla světová válka. Rozumíte? Ale bohužel my nemáme politiky, kteří by to udrželi rozumně v rukou. My máme takové politické zřízení, že může každý blbec se dostat k tomu jadernému kufríku. To je ta nejhorší věc. Ale z toho přece není cesta ven, že každý si může vyrobit atomovou pumu. To nejde. Jednou si musíme udělat jasno, že takhle to nejde. A bohužel už jednou se to stalo. Ale tak teď se musí udělat něco, aby to už dál nešlo. Neštěstí studené války bylo, že tady byly dvě velké supervelmoci a obě to jádro měly. Navíc ještě Sovětský svaz měl tu jedinou převahu v těch raketách, čili ta jediná raketa díky Polákovi. To jsem tady už vykládal, to znáte. Fjodorov. Já vám to zopakuji. To je krásná historie. Když nikdo nic neříká, tak vám to musím zopakovat. Prostě a dobře, existoval pravoslavný filosof Fjodorov, který byl knihovníkem v leningradské, tedy tehdy petrohradské... na petěrburské univerzitě. A byl takový trochu jurodivý, jako všichni Rusové, když se pustí do takové té polofilosofie, poloteologie. Ale on byl dost. Ne, tak počkejte, vy se tomu tolik nesmějte, poněvadž já to neříkám proto, abych to shodil. Já to říkám, jak taková jurodivá záležitost může být historicky významná. Za tímhle chlapíkem chodili studenti z té petrohradské univerzity a diskutovali s ním. Samozřejmě teologie a filosofie a tak dál, to se pěkně diskutuje. A on jim vykládal, jak si představuje, jako správný pravoslavný filosof, jak si představuje, jak to, že ještě nepřišel soudný den. To je závažná záležitost. Ten soudný den pro pravoslavy je vlastně ještě důležitější než pro katolíky a pro protestanty, protože v pravoslavném vidění jaksi ten výhled je tak neuvěřitelný, že tam budou spasení všichni, i sám ďábel. To je perspektiva pro lidstvo. A teď jde o to, proč už k tomu nedošlo, proč ještě pořád tady máme v tomto srabu být. Tak milý Fjodorov říká: „Milí studenti, vždyť to si děláme všechno my sami, my to brzdíme.“ Představte si, kdyby teď Hospodin – Hospodin je termín kralický, takže to jistě on neřekl, ale u nás to zní lépe – Hospodin kdyby teď prostě udělal soudný den a vzkřísil všechny, tak se sem na tuto planetu nevejdou vůbec. Tak nemůže být ještě vzkříšení. Prostě a dobře, záleží to na nás. My si musíme uvědomit, že od nás pánbůh něco chce. My musíme tady vynalézt a vyrobit potřebný počet obrovských lodí, kterými budeme, jak ti lidé budou vzkřísovaní, tak je budeme cpát do těch lodí a vysílat po celém vesmíru. Proč je ten vesmír tak veliký? To je na to. Ten na to čeká. A teď si představte, že to bylo v době, kdy Polsko neexistovalo, kdy tedy kus Polska byl v Rakousku, kus Polska byl v Německu a kus Polska v Rusku, takže toto bylo... takže Poláci, kteří byli v té části, co byli v Rusku, tak studovali v Leningradě. A mezi nimi byl jeden Polák jménem Ciolkovskij, a to je otec raketové techniky. To byl jediný obor, kde Rusové měli náskok před Amerikou. Ti měli větší a lepší rakety a dodnes ještě z toho žijí, protože posílají ty

pomocné všelijaké posádky, aby vystřídalaly tam na té orbitální stanici, aby vystřídalaly, a tak dál. To všechno dělají Rusové. A hrozí pořád, to je způsob vydírání, hrozí, že prostě přestanou to dělat, a vždycky hrozí, když tam Američani jsou zrovna a potřebují, aby jako... takže prostě prodávají to, musí se jim zaplatit za to. A dodnes Američani prostě buď nemají peníze, tak prostě... tam vždycky ten prezident nemůže taky dělat všechno, musí dělat to, co mu schválí v tom Senátu. To je právě ten problém. Takže nakonec radši zaplatí velké peníze těm Rusům, že dále... já teď myslím, já nevím, odkud to teď posílají, ne z Bajkonuru, to už jim nepatří, nebo ano? Možná si tam ještě dají nějakou posádku. Prostě je to jedno. Ale to je jediný obor. A teď díky pravoslavnému filosofovi Fjodorovovi, který si vymyslel tuto ptákovinu, a tím pádem prostě ten Ciolkovskij začal přemýšlet, jak by ty lodě mohly vypadat, a tak dále a tak dále. A byl tam prostě mladý materiál mladých lidí, kterým to šlo do té hlavy a pouštěli si to a začali a našli se tam takovíto lidé, poněvadž bez té ideje tam nikoho nepřesvědčíte, aby dělal jenom tu techniku. Musí být nějaké nadšení, zvlášť v Rusku. Takže toto, myslím, je taková věc, já jsem to zakecal, ale která je vážná, že ta studená válka vlastně způsobila, nebo umožnila, že se ta znalost a schopnost a dovednost budovat nejdřív atomové a jaderné elektrárny a já nevím co všechno, to tam ještě moc není, ale že se to začalo šířit jinam. A teď prostě čím je technika dokonalejší, tak dneska už je známa technika, jak vyrobit atomovou pumu, kterou odnesete v jedné ruce. Ne že by to bylo zdraví prospěšné to v jedné ruce nosit, ale prostě takové malinké. Už jsou granáty, minomety, které střílejí atomové miny. Prostě každý malý státeček si může pořídit něco takového. Jenom prostě musí to know-how vědět a mít k tomu něco, co je k tomu nezbytné. A momentálně je stále ještě nezbytný ten obohacený uran a všechny ty další možnosti jsou ještě komplikovanější technicky pro ty malé. Ale prostě tomu se musí zabránit. A protože byla studená válka, tak to obě strany... Sovětský svaz to šířil, poněvadž měl za to, že bude mít převahu, když nemá všeobecnou technickou převahu, tak že může mít převahu v počtu hlavic a v počtu raket. A vyzbrojil Čínu nejdřív, takže Čína byla taky už vyzbrojená jaderná, Evropa si to nemohla nechat líbit, nemohla. Copak Francie si mohla nechat líbit, že Američani budou držet jaderný deštník? V žádném případě, tak musela mít vlastní. A tak dále. Prostě Evropa už je tam taky. Indie už má taky, Pákistán má, myslím, taky, tam pořád bylo nebezpečí, že Indie a Pákistán... Pákistán měl dojem, že tedy se neubrání Indii, když nebude mít, a tak dále. A teď Izraelci nepochybně mají, ale nepřiznávají zatím. A tak dále. Rozumíte? To je nebezpečná záležitost. S tím se musí skoncovat. A teď najednou přijde Irák nejdřív a předstírá, že to dělá. Teď se ukázalo nakonec, nebo ukazuje tedy, že tam skoro nic není, jestli tedy vůbec. Je otázka, co je, jak to vlastně je, jestli měl něco, nebo neměl něco. To se neví. Ale každopádně vyhrožoval, stejně jako Irák

ted'. Co se s tím dá jiného dělat než tam zasáhnout? Samozřejmě obsadit, to je trochu přehnané, to byla chyba starého Bushe, že když ten šílenec přepadl Kuvajt, tak měli všechny možnosti ho zlikvidovat, ale starý Bush se tomu bránil, on se toho bál, protože tušil, co bude. Kdežto jeho syn, ten netušil nikdy nic. Takže ten se do toho pustil. Ale bez ohledu na to neuvažujte... všichni nadávají na Bushe. To je to nejlacinější, co můžeme dělat. Ale vždyť on tam není sám, tam je spousta lidí kolem, kteří by ho zarazili. Když jde do tuhého, tak oni si zastřelí přece Američani svého prezidenta. Takže to nikdo nevykládá, že jsou neodpovědní. Prostě kdyby nesouhlasili s tím Bushem, tak důkladně, já nevím, CIA a CIC a já nevím, všechny ty organizace, co tam mají, a rozvědky, já nevím, kdyby byly přesvědčeny, že to nesmí ten Bush udělat, už dávno bylo po něm. Ne, ale vždyť je to... já si myslím, i když je sebeblbější, tak prostě někdo to udělat musel. Po mém soudu to měl udělat už ten starý Bush, že prostě tam neměl pustit to... Jenomže ti Američané, to je mladý národ, oni si říkají národ, ten „nation“, „American nation“, „Nationality: American“, kdežto stát, to je California. Ale „nationality“ je „American“. To je velké, to je ohromné. Tam ještě nepronikl Herder, který u nás byl hned po tom, co umřel.

Neuveden:

Můžu se ještě zeptat? Vy jste říkal, že každá doba musí nějak rozlišovat mezi tím povídáním, které se tak vede, a mezi tím žvaněním a tak.

Ladislav Hejdánek:

Jako tohle například.

Neuveden:

Já mám pocit, že se dneska to moc neprovozuje, že se nerozlišuje, tam je takový intuitivní pocit, nemám to nijak podložené, ale myslím, že by to tak přibližně mohlo být, že by to vlastně znamenalo, že se trochu vracíme do toho mýtu, že vlastně si zas vytváříme tím, že to nerozlišujeme, tak tím pádem budeme ve světě žvanění, což nemusí být ale špatně.

Ladislav Hejdánek:

Je to špatně, ale...

Neuveden:

Co nám hrozí? Nebo jestli se stane něco špatného, když se vrátíme k mýtu?

Ladislav Hejdánek:

Máte plně pravdu. A teď ještě navíc, víte, ono to jinak nejde. Ty lidi prostě nikdy nenaučíte kritickému myšlení všechny. Vždycky tady bude ta většina těch moronů, nebo moronů tedy menšina, ale taková silná menšina. To rozlišili psychiatři. To víte, co jsou moroni. To je asi taková přibližně třetina, víc než třetina v každé společnosti evropské jsou moroni, to jest ti mají pod 90 nebo 87 IQ, a ti vlastně rozhodují vždycky na těch náměstích a to zvonění klíčů a tak dále. A jsou nezbytní pro demokracii. Bez nich demokracie není možná. Ale problém je, že oni si myslí, že můžou hlasovat o všem. Ten problém demokracie je, že se pořád o tom mluví, mluví se o svobodě, o demokracii, žvaní, a přitom nikdo na sebe z těch politiků nevezme tu ošklivou povinnost vysvětlit, že jsou věci, o kterých se hlasovat nemůže, o kterých musí rozhodovat lidé znalí. Prostě jsou věci, které se nemůžou dát lidem k hlasování. A to je konec diskuse a v tu ránu se moroni začnou rojit a začnou dělat to, co dělají ve Francii teď ti takzvaní studenti. Nevěřte tomu, že to jsou studenti. To nejsou studenti. Někteří studenti se k tomu dali z hecu, ale v podstatě to jsou mladí lidé, kteří nemají dost IQ, aby se něčemu naučili. Teď ti Francouzi jsou tak blbí, že pořád tam ty lidi přijímají a nedají jim tu možnost. Oni se o ně nestarají. To je šílenství prostě. Ti Francouzi jsou nemožní. To tedy Angličané, i když tedy Angličané vypadají dneska, že jsou na tom hůř než Francouzi, tak oni prostě věděli, že když někoho si tam pustí, tak musejí jim dát ty možnosti vystudovat a tak dál. Oni se o ně starali. Navíc Angličané vnášeli do těch kolonií vždycky něco kultury. To Francouzi nedělali. Takže pak nebylo divu, že prostě ten Alžír dodnes ty Francouze by všechny sežral. Trochu lepší je to v tom Tunisu, ale je otázka, jestli je to zásluha Francouzů. Prostě a dobře, ta koloniální politika byla mnohem horší než ta římská, když uvážíte, že v tom Římě to byla jakási velkolepost, taková velkorysost, takové státnické pole. Si představte to, že když oni obsadili další zemi, tak teď se tam – to už věděli předem, ale teď to říkáme, tehdy byli blbí – přišli tam, tak se informovali, jací jsou hlavní bohové a kde mají největší sochu toho hlavního boha, tu popadli a dovezli do Říma a dali ji na velmi čestné, pěkné místo do Pantheonu. Takže když Řím obsadil nějakou novou zem, tak okamžitě aby bylo jasné, že ta zem má tu čest být částí Říma, tak toho boha vzali a dali do Říma. To nebyla jaksi sbírka umění, jak to dělají třeba... jak to dělali Němci, když se tam podíváte, jak tam ukradli několik těch sloupů a dali si to tam do toho, tam prostě šlo o to vyjádřit symbolicky, že ta země může být hrdá na to, že je součástí commonwealthu, římského ovšem. To je cosi velkolepého. A ta otevřenost, ta postmodernost toho Říma, naprostá cochcárna, každý mohl jít, do jakého chrámu chtěl, nikdo mu nenařizoval, který je lepší a který je horší. Klidně. Jenom když poklekl před obrazem císaře. A to stačilo. To byla jenom taková formální drobnost, to křesťané ne a ne a ne. Pak to pobořili zevnitř, přišli germáni, ti to zas pobořili

zvenčí a pak ti křesťané udělali nějaký konglomerát s těmi germány a germáni obnovovali Řím, Karel Veliký, Svatá říše římská národa německého. A zas začali obsazovat Evropu. Hitler je jenom taková pozdní odnož. Ale už tam nebyla ta velkorysost, už to bylo ideologicky stmelené. To je právě to. Tam prostě v tom Římě ta jakási taková cochcárna byla možná taky proto, že tam ta kritičnost... ono to bylo jedno všem. Když je někdo kritický, tak mu to nemůže být jedno. A zas když mu to není jedno a jako pedantovi, tam musí každý to jet stejně, tak je to zase chyba. A jediná cesta ven, že prostě musely být nějaké způsoby, jak vybrat lidi, kteří vždycky pro každou otázku jsou kompetentní. Otázka demokracie je otázka kompetence, nikoli otázka svobody, dělat si, co chceme. To je otázka kompetence. Prostě a dobře, když jde o zdravotnictví, tak o tom nemůže rozhodovat náš parlament, to je problém. To je evidentní, že prostě na to nejsou tak... a oni to mají zařízené tak, že tam mají ten výbor, vždycky nějaký výbor k nějaké otázce. A tam mají být lidé, kteří tomu rozumí. Najděte v našem parlamentu lidi, kteří vůbec něčemu rozumí. To je deset lidí snad v celém parlamentu. Oni se jenom naučili té technice toho parlamentarismu. A když chcete zkontrolovat, co dělají, tak se podívejte tedy na to, jaké zákony oni odhlasují, jakých průšvihů tam je, i takových idiotských, že to je prostě řečeno způsobem, že vlastně nevědí, co odhlasovali. Nikdo neví. Teď dělají novely novel a já nevím co všechno. Prostě kam tohle může jít? Nás může zachránit jedinež Evropa, protože kdyby nebylo naší účasti ve sjednocující se Evropě, tak z nás Klaus udělal banánovou republiku. Já vím, že jdu do tuhého teď, ale to je přesně ono. On je proti tomu. On chce republiku vrátit, totiž Evropu vrátit, já nevím, o deset patnáct let zpátky a udělat z ní zas jenom tu finanční a obchodní jakousi unii, kde se usnadní to hospodaření, to prodávání, kupování a tak dále. Jak chce zachovat tu Evropu rozdělenou do těch státeků, která má na svědomí dvě velké světové války? Ty světové války bez Evropy by nebyly. To byly Evropou vyvolané války neschopností jednat náležitě, protože Hitler nemohl vyrůst bez podpory Francie, Anglie a dalších, a to bylo zase proto, že oni se báli tady toho Ruska daleko víc než toho Hitlera. Je to skandální historie všechno. To 20. století je skandální historie. A teď je to v bodu, kdy ten marasmus tady máme před sebou, vidíme, brodíme se v tom a ještě kdo trošku z toho koukne ven, tak už vidí – třetí světová válka na obzoru. Co se dá dělat? Jenom bít na poplach. To nejde o to zastrašovat lidi. Toto na ulici nemůžete nikomu říkat, poněvadž začnou jančit. Ale vám snad se to dá říct, i když s tím nebudete souhlasit. V téhle situaci tedy opravdu jsme. A mně běhá mráz po zádech, co vás čeká a čeho já už se nedožiji, zaplatť pánbůh. Tak nic potěšlivého jsem vám neřekl. Ale je to horší, než když jsem tady byl naposledy. Je to horší. Vypadá to špatně s námi i se světem.

Neuveden:

Minule, když jste končil, tak jste mluvil o tom, o té naději prostě pro to přicházení...

Ladislav Hejdánek:

Tak to bych také mohl, ale já se obávám, že kdybych teď tím skončil, tak že bych zlehčil to, co jsem řekl. Já si myslím, že je dneska na prvním místě říct tohle. Já vám řeknu ještě malý drobný vtip. Původně Václav chtěl tam jet se mnou taky, mě pozvali do Brna půl roku předem. Jsem to slíbil, jako to slibuji vždycky vám, a pak jsem tam nejel. Ale napsal jsem. Loni si tam vymysleli jakousi cenu pro studenty. Já myslel, že to bude takové jako před maturou a pro maturanty. Ono se ukázalo, že tam byly čtrnácti, patnáctileté děti. A dávaly se ceny za takové domácí úlohy takříkajíc, takové o Evropě a o takových věcech. A já jsem tam byl pozván. Není mi jasné proč. Obávám se, že ten, kdo si to vymyslel, pokud nebyl zlomyslný, tak byl hloupý. Nemohli ode mě čekat nic jiného, než jsem udělal. Napsal jsem takové povídání, kde první půlka bylo líčení v podstatě toho, co jsem vám řekl tady teď, prostě že to je strašný průšvih, ten svět, v kterém jsme. A tu druhou půlku jsem tam dal, protože to bylo pro mladé lidi, ještě mnohem mladší než vy, a to já bych si nedovolil tak mladé lidi kazit, i Sókratés kazil starší, jako například vy jste, to už jde, ale ty čtrnáct patnáct let, to je opravdu kriminální záležitost, a tak jsem tam dal něco takového perspektivního o té budoucnosti a tak. Víte, co s tím udělali? Že to je moc dlouhé a tu první půlku... požádali mě o souhlas, ale tak jsem s tím souhlasil. Ale to je typické. Kdo tam seděl? Pan ministr vnitra. Já nevěděl, že tam bude. Takže ten to neslyšel, ten začátek. Pak tam byl Rychetský. Taky neslyšel začátek. A další byli pozvaní jako čestní hosté. Zaplať pánbůh, že jsem nejel. Myslím, že už by mě odtamtud nepustili. Já nevím, co by se bývalo stalo. Oni samozřejmě takhle si to přečetli předem a tak to trochu zcenzurovali. Já myslím, vezměte to vážně, buďte tak hodní. Nemyslete si, že to je otázka... tady vy jste teď před chvílí říkal několik takových formulací, jako že to musíme odhadnout tak intuitivně a tak dále. Intuice je strašně důležitá věc a vy musíte ji mít pod kontrolou, poněvadž intuice vás může přivést na nejrůznější, i naprosto idiotské věci, myšlenky úplně zhoubné. A taky dobré. Čili nic proti intuici, ale je potřeba ji mít pod kontrolou. Ale nebezpečí toho spoléhat na intuici je, že vlastně pro vás je důležité, kdo je vám sympatický a kdo je antipatický. To je ten problém. Intuice je taková nejistá záležitost. A navíc tedy pokud příliš na ni dáte, tak jste trochu posedlí. Bez intuice nic nového se nenajde. Ale na druhé straně tedy pokud se řídíte jenom intuicí, tak... prostě vždycky musíte sami pro sebe, když se pro něco rozhodnete, tak potom hledat argumenty, a když je nenajdete, tak neudělat to, co vám říká intuice. Někdy na to není čas. Tak být opatrní radši. Takové dalekosáhlé důsledky

raději odložit než je dát do chodu. Prostě když to dovedete tak odhadnout na týden, na čtrnáct dní, na půl roku dopředu, tak se řiďte intuicí. Ono to dopadne na vás. Ale jsou intuice, které pak dopadnou na mnohé jiné, a to radši takové velké rozhodnutí nikdy nedělejte jenom na základě intuice. Musíte to nejdřív důkladně promyslet. Ty důsledky, co to má. A ty důsledky, to je něco jiného než kauzalita. To musíte počítat, jak na to další lidi, další společnosti, další celé státy, národy a další generace a tak dále, jak na to budou reagovat a co z toho může všechno být. To musíte si připustit. Takové ty prognostické metody, kdy zjistíte nějaké pravidelnosti a setrvačnosti a protáhnete to nějakých pár roků do budoucna, to je dobré, ale to je asi tak, jako když meteorologové prostě zkoumají to počasí, ale nemůžete na to dát, co vám řeknou, odhadnou, co bude, poněvadž ono to většinou je jinak.

Neuveden:

Závěrečná znělka už se ozvala před chvílí, takže už ji dávat nemusíme. Pokud nemá ještě někdo něco, s čím by teď měl momentálně pocit přetlaku...

Ladislav Hejdánek:

Jinak já můžu. Kupodivu. Já byl ráno dosti zchvácený. Jak jsem tam čekal, tak jsem si odpočinul.

Neuveden:

To taky už víme, jak na to, a tím pádem samozřejmě na letním konziliu si zase dáme nějaké pokračování.

Ladislav Hejdánek:

Jistě, já to třeba i slíbím.

Neuveden:

To pojistíme jinak a nebudeme si dávat sraz před Carrefourem. Pane profesore, děkujeme moc.

--- --- ---

(první část přepsal Václav Dostál, druhou Jana Vejříková, drobně, zejména gramaticky, upravil LvH - 25. 3. 2017.)